

GİZLENEN MEHMET AKİF

Bu yazıda, istiklal Marşı'mızın şairi olan merhum Mehmet Akif Ersoy'un bilinmeyen, gizlenen yönlerini, düşüncelerini açıklamaya çalışacağım. Bunu yaparken ne Akif'i göklere çıkaracağız ne de yereceğiz. Yanlışıyla doğrusuyla hakikate ışık tutacağız. Çünkü Allah hakikati yalanlayanlardan öç alacağını bildiriyor. (Zuhur 43/25)

Bilinmeyen Akif'e Genel Bir Bakış Ve Sıradışı Kişiliği

Tarihimizin çok önemli bir figürü olmasına rağmen, ne yazık ki Akif'in fikirleri ve mücadelesi sistemli bir biçimde uzun yıllardır saklanmış, gizlenmiş, yanlış tanıtılıp sömürülmüştür. İşte bu üstü örtülen hakikatlerin üzerindeki örtüyü bir parça olsun aralamaktır bu yazının amacı.

Akif çok yönlü bir kişiliğe sahiptir. Şairdir, yazardır, hafızdır, vaizdir, tercümandır, sporcudur, kuvvacıdır ama Akif'in asıl mesleği veterinerliktir. Çok iyi düzeyde Arapça, Farsça ve Fransızca bilir. Mehmet Akif, Uğur Mumcu'nun da dediği gibi "inançlı ve dürüst bir Müslümandır."¹

Parçalanmış Osmanlı İmparatorluğunun çektiği acıları en gerçekçi ve en etkileyici biçimde dizelerine aktaran; Müslüman Türk milletini gaflet uykusundan uandırmak için olağanüstü bir çaba harcayan; bir taraftan İstiklal Marşı'nda "Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar", diyerek Batı emperyalizminin karşısına dikilen, diğer taraftan Batı'nın ilmine, fennine, tekniğine hayran; durağanlığa, yerinde saymaya karşı, "medeniyetin coşkun seli" ne karışıp ilerlemekten yana, değişime açık; geleneksel İslâm anlayışıyla yüzleşen, alışlagelmiş kader, tevekkül ve sabir kavramlarını eleştiren, dini anlamaya odaklanmış bir İslâm modernisti, tefekkür insanı...²

Dünya Savaşı Ve Milli Mücadele Yıllarında Akif

I. Paylaşım Savaşı sırasında birkaç kere propaganda amacı ile Teşkilatı-ı Mahsusa görevlisi olarak Berlin'e giden Akif, 1915'te yine görevlendirmeye bu sefer Arabistan'da başlayan Şerif Hüseyin isyanına karşı Arap kabilelerinin desteğini sağlamak amacıyla bir heyetle Arabistan'a gitmiştir. Ancak orada Arapları kıskırtmakla görevli İngiliz Lawrence'a karşı pek de başarılı olamamıştır.³

Derken Anadolu macerası başlar Akif'in...Anadolu'ya Mustafa Kemal'in davetiyle⁴ halkı milli bağımsızlık savaşına davet etmek üzere geçmiş bir Kuvvacı vaiz, aynı zamanda Burdur milletvekili, manda karşıtı hürriyetçi, Balkan savaşlarında Fatih, Beyazıt ve Süleymaniye camilerinde halka düşmana karşı direniş azmi ve umudu aşıl原因 bir Müslüman düşünür olarak karşımıza çıkar Akif. Nasıl Libyalı şeyh Ahmet Senusi Anadolu'nun güneyinde camii camii dolaşarak Müslüman halkı direnişe çağırırsa, O da Anadolu'nun iç batı ve kuzey bölgelerinde bu görevini ifa etmiştir.

Ankara'da Taceddin Dergahı'nda, mütevazı bir evde paltosuz yaşam...Ne acı? Ama belki de Akif'i Akif yapan bu koşullardır. Ki Ankara'ya gelir gelmez ilk Cuma günü Hacı Bayram Camii'nde halkı milli harekete katılmaya çağırın, bir ay sonra da Konya'daki isyanların

bastırılması ve yeni isyanların çıkmasının engellenmesi amacıyla kurulan heyet içinde yer alır.

Nasrullah Camii'nde 5 Kasım 1920'de "Millî Mücadele'nin Manifestosu" olarak adlandırılan ve cemaatin büyük bir bölümünün kendini tutamayarak hümgür hümgür ağladığı vaazdan bir parça ise şöyledir:

"Biz Müslümanlar bin tarihinden itibaren çalışmayı bıraktık. Atalete, sefahete, ahlaksızlığa döküldük. Avrupa'lılar ise gözlerini açtılar, alabildiğince ilerlediler, düşmanlarımızın kuvvet namına neleri varsa hepsini elde etmek için çalışmak tüm Müslümanlara farzdır."

Buğulu camlar arkasında kalmış bir gerçeği de aktaralım yeri gelmişken. Akif, son padişah Vahdettin'i hiç sevmez. Sevmemesinin belki de en büyük nedeni, Vahdettin ve dönemin hükümetinin kararname yayımlayarak ayet ve hadislerin meallerinin gazetelerde ve kitaplarda yayımlanmasını yasaklamalarıdır. Gazetelerdeki yasak, 19 Ekim 1921'de imzalanan kararname ve⁵ 23 Ekim 1921 tarihli kararname ile bildirilmiştir.⁶ Kitaplardaki ayet ve hadis meal yasağının tarihi ise, 19 Nisan 1920 tarihidir.⁷

Mehmet Akif'in Uydurulan Dine Bakışı

Bağnaz Müslümanlığa ve geleneksel İslâm anlayışına yönelik ağır eleştirileri, kuru tevekküle ve kaderciliğe karşı olması, tasavvufu çok ağır şekilde eleştirmesi, Kur'an'ın, dinin anlaşılması için din dilinin Türkçeleş-

tirilmesi gerektiğini belirtip ilk Türkçe Kur'an tercümelelerini yapması, Kur'an'ın mezarlıklarda okumak için indirilmediğini ifade ederek Kur'an'ın lafzının iyileştirici etkisini kabul etmemesi, türbelere, türbe kültürüne, tekkelere, tarikatlara yönelik eleştiriler yapması, dinî konularda çevresine ve ailesine asla baskı yapmaması, eşinin ve kızlarının başının açık olmasına müdahale etmemesi...Dinî gerekçelerle resim sanatına karşı olanlardan olmaması ve hatta kızı Suat Hanım'a, Nazım Hikmet'in annesi Celile Hanım'dan resim dersleri aldırması. Ayrıca Rus Yahudisi Feldman'a ve Celile Hanım'a portresini yaptırmaması...

Şüphesiz yukarıda sayılan akıl ve Kur'an merkezli dinî özelliklerin Akif'de bulunması, etkilendiği şu üç isimde gizlidir: Muhammed Abduh, Cemalettin Efgani ve Muhammed İkbal. Bu üç tefekkür adamının ortak özellikleri ise Kur'an merkezli bir din anlayışına sahip olmaları, Kur'an'ı temel alarak İslâm'ı saran hurafeleri dinden uzaklaştırma ve Müslümanların sömürülmesine dolayısıyla Batı emperyalizmine karşı mücadele etmeleridir.

Müslümanların geri kalmasının nedenini çalışmasızın, çabalamadan, umutsuzluk ve miskinlik içinde olmasına bağlar Akif. 19. yüzyıl aydını Ziya Paşa'nın; "Diyar-ı küfrü gezdim, beldeler keşaneler gördüm" / "Dolaştım mülkü İslâm'ı, bütün viraneler gördüm" dizelerini akla getiren şu satırları, ruh dünyamızı çalkalamaya yeterlidir;

"Odama girdim; kapıyı kapadım, ağlamaya başladım: o gün ağlamaya başladım: o gün akşama kadar İs-

lam'ın garipliğine, Müslümanların inhitatına ağladım, ağladım."⁸

Memleket mahvoluyor, din de beraber gidiyor,
Size Kur'ân, bakınız sade uzaktan mı diyor?⁹

Akif Kur'ân ile daha çocuk yaşta tanışır. Çok iyi Arapça bildiği için Kur'ân'ı Arapça aslından anlayarak okumuştur. Zaten şiirinin değişmez temalarından birisidir Kur'ân. Bu yüzden Sıratımüstakim dergisindeki yazılarının önemli bir bölümü Kur'ân tercüme ve tefsirlerinden oluşmuştur. Kur'ân'a dikkatleri çekerken onun lafzına değil, anlamına odaklanılmasını istemiştir. Hatta yüz yıllarca Kur'ân'ın anlaşılmasından okunmuş olmasını ezber bozan şu dizlerle çok ağır bir eleştiriye tabi tutmuştur büyük ruh;

"Lafzı muhkem yalınız, anlaşılın, Kur'an'ın;
Çünkü kaydında değil hiçbirimiz mananın:
Ya açar Nazm-ı Celil'in, bakarız yaprağına;
Yahud üfler geçeriz bir ölünün torağına.
İnmemiştir hele Kur'an, bunu hakkıyla bilin,
Ne mezarlıkta okunmak, ne de fal bakmak için."¹⁰

"Böyle gördük dedemizden! diye izmihlali,
Boylayan bir sürü milletlerden olsun hali,
İbret olmaz bize, her gün okuruz ezber de,
Yoksa, bir maksat aranmaz bu ayetlerde."¹¹

Hurafelere karşı olan Akif, falcılık, büyücülük, üfürükçülük, ölümlerden yardım beklemek, çalışmadan kuru tevekkül gibi şeyleri dini maskaraya çevirmek olarak adlandırır. Her şeyi dine aykırı gören bağnaz hocalara ise şöyle seslenmiştir Akif:

"Ya taassupları? Hiç sorma nasıl maskaraca?
O, uzun hırkasının yenleri yerlerde, hoca,
Hem bakarsın eşi yok dine teaddisinde,
Hem ne söylersen olur dini hemen rencide!
Milletin hayrı için her ne düşünsen: Bid'at;
Şer'i tağyir ile terzil ise-haşa- Sunnet!
Ne Hüda'dan sıkılırlar, ne de Peygamber'den.
Bu ilimsiz hocalardan, bu beyinsizlerden."¹²

Müslümanların gerçek Müslümanlıkla hiç bir ilgilerinin

kalmadığını ise şöyle ifade eder İslâm'ın büyük vicdanı:

"Müslümanlık denilen ruh-i İlahi arasak,
Müslümanız diyen insan yığınından ne uzak!"

"Eğer İslam'dan maksat Kur'an'sa, ortada İslam diye bir şey olmadığını söylemek durumundayız. Çünkü, Kur'an bugün göklere çekilmiş ve yeryüzündeki İslam'ın onunla ilgisi kalmamıştır..."

İnsanlığı kahreden en zehirli belalardan birisi de cehalettir çünkü kişi bilmediğinin düşmanıdır. Akif de halkı cehalet uykusundan uyandırmayı görev bilmiş bir aydındır ki şöyle haykırır;

"Ey cemaat, yeter Allah için olsun, uyanın...
Sesi pek müdhiş öter sonra kulaklarda çanını!"

Akif'in din anlayışı Kur'ân merkezli bir dindir. Bu yüzden temel kaynak olarak sadece Kur'ân'ı görür, geleksel Müslümalığı alabildiğine eleştirir ve çağın gereklerine ayak uyduramamaktan yakınır. Akif'in belki de en dikkat çekici dizeleri şunlardır bu konuda;

"Doğrudan doğruya Kuran'dan alıp ilhamı,
Asrın idrakine söylemeliyiz İslam'ı."

Akif çok sert tasavvuf eleştirileri yapar. Tasavvufun gizli -bâfini- yönünün, dini adeta işlevsiz kılarak, toplum üzerinde efsunlayıcı uyuşturucu etki bıraktığını ifade eder. Miskinliğin toplumun geri kalmasından çok, bu geri kalışın farkına dahi varamamasına neden olduğunu belirtir. Bu eleştirilerin doruk noktası şu satırlar olsa gerek; "Kible;Tezgah başı;meyhaneci oğlan;Mihrab!"

Akif: Sabır, Tevekkül, Kader... Hepsini Yanlış Anladık!

"Yanlış anladığımız hakayıklardan biri de sabır. Biz zannediyoruz ki sabır mezellete tahammüldür. Halbuki sabır katlanmak değil, hayatın zorluklarına göğüs germektir."¹³

"Evet, sabır lafzı anıldığı gibi zihnimizi meskenete,

mezellete yakın bir mefhum kaplar. Bize göre sabır suret-i mutlakada 'katlanmak' demektir. Neye katlanmak? Her şeye... daha doğrusu katlanılmayacak şeylere! Mesela zelil olmaya, hakaret görmeye, dövülmeye, sövülmeye, hülasa şeref-i insanîyetimizi lekeleyecek musibetlerin hepsine...

Aman ya rabbi! Kur'an ne söylüyor, biz ne anlıyoruz! Sabır katlanmak değil, göğüs germek demektir. Neye göğüs germek? Evet sonunda katlanılmayacak acılara katlanmak ıstırabına mahkum olmamak için önceden her türlü şedadide, mezahime merdcesine, insancasına göğüs germek."¹⁴

Akif geleneksel İslâm'ın tevekkül ve kader anlayışına şu dizelerle en sert biçimde karşı çıkar:

“Allah'a dayandım!’ Diye sen çıkma yataktan...
Ma 'na-yı tevekkül bu mudur? Hey gidi nadan!”¹⁵

“Kadermiş!’ Öyle mi? Haşa, bu söz değil doğru:
Belanı istedin Allah da verdi...Doğrusu bu.
Taleb nasılsa, tabii netice öyle çıkar....
Sonunda bir de tevekkül sıkıştırıp araya,
Zavallı dini çevirdin onunla maskaraya!”

Ve günümüz Türkiye'sini ve İslâm devletlerini göz önünde uşundurarak şu dizelerle veda edelim;

“Ya kuzum zaptiye ruhuyla hükümet sürenin.
Yeri altındadır, üstünde değil kürenin!”...

Sözlerimizi Akif'in, Balkan Savaşlarında Müslüman Türklerin uğradığı vahşetten söz ettiği bir vaazını noktaladığı şekilde, bir dua ile nihayete erdirelim;

“Kur'an ayak altında sürünsün mü, İlahi?
Ayatının üstünde yürünsün mü, İlahi?
Haç Ka'be'nin altında görünsün mü, İlahi?
Çöksün mü nihayet yıkılıp koskoca bir din?
Çektirme, İlahi, bu kadar zilleti... Amin!”

Son olarak bu satırların yazarına göre Kurtuluş Savaşı'nın direnişçi vaizi ve manevi önderi olan Akif'in aziz hatırası önünde hürmetle eğilmeyi onur addederim.

Notlar

1. Uğur Mumcu, “Akif'e Saygı”, Cumhuriyet, 1 Ocak 1987
2. Sinan Meydan, Öteki Mehmed Akif Vaiz, İstanbul, 2015
3. ÖZGEN, Lemi, “İttihatçı İslamcı”, K Dergisi, 14 Eylül 2007, s. 21.
4. Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arşivi, No 1336/20-99-3. Belgenin orijinali ve günümüz Türkçesine çevrilmiş tam metni için bkñ. “Mehmed Akif'i Ankara'ya Gazi Mustafa Kemal Paşa Çağırıldı, İşte Belgesi”, Düşünce ve Tarih, Aralık 2014, S. 3 s. 67.
5. BOA, DH.İ.UM 19/-18.1//28. Aktaran Atilla Oral, İşgalden Kurtuluşa İstanbul, İstanbul, 2013, s. 562.
6. “11 Recep 1327 tarihli Matbuat Kanununa Müzeyyel Kararname”, Takvim-i Vekayi, 23 Ekim 1921, s. 1.
7. “Kitabı Diniye Hakkında” (Kitaplarda meal yaşağı) Bkz. İleri gazetesi, 19 Nisan 1920, s. 2. Aktaran Oral, age., s. 562.
8. Safahat, s. 461.
9. Safahat, s. 193.
10. Safahat,, s. 199.
11. Safahat, s.198, 199.
12. Safahat, s. 197, 198.
13. Mehmed Akif, “İkinci Mevize”, Sebilürreşad, IX, 231, s. 394,(7.R.Evvel 1331/6 K. Sani 1328). Kara agm., s. 280.
14. Mehmed Akif, “Tefsir-i Şerif”, Sebilürreşad, IX, 223, s.261, [9 Muharrem 1331/6 K.evvel 1328]. Kara, agm., s. 281.
15. Safahat, s. 469.